

YTTRANDE
2024-02-16

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se och s.sof@regeringskansliet.se
S2023/02794

Yttrande angående slutbetänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

Inledning

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime (nedan GAPF) tackar för möjligheten att yttra sig över slutbetänkandet *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter* (SOU 2023:37). GAPF är en politisk och religiös obunden ideell förening som bekämpar hedersrelaterat våld och förtryck. Organisationen grundades år 2001 och vänder sig till alla som är berörda av hedersrelaterat våld och förtryck. GAPF bedriver en nationell stödjour som riktar sig till hedersvåldsutsatta, anhöriga och yrkesverksamma. GAPF genomför även utbildningsinsatser och opinionsbildande aktiviteter över hela landet för att förebygga och skapa ökad förståelse kring hedersrelaterade frågor.

Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att flickor och kvinnor, men även pojkar och män, begränsas i sina livs- och handlingsutrymmen. Det inkluderar påtryckningar och psykiskt och fysiskt våld, som utövas i syfte att för att säkerställa efterlevnaden av familjens, släktens eller kollektivets hedersnormer och värderingar. Det är män som är bärare av heder och deras heder är beroende av ogifta flickors oskuld och gifta kvinnors kyskhetsideal. För att upprätthålla oskuld- och kyskhetsidealen utövar familjen och/eller släkten strikt kontroll över flickor och kvinnor, bland annat genom att reglera klädval, framtida parter, rörelsefrihet, socialt umgänge, utbildning och arbete. Hederskulturen hör även samman med förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsintyg, oskuldsingrepp, könsstympning av flickor samt tvångs- och barnäktenskap. Hbtqi- personer kan även vara särskilt utsatta i en hedersmiljö, då endast heterosexuella relationer accepteras. I de fall individen gör motstånd till familjens och/eller släktens strikta regler och normer kan följderna bli allvarliga. I sin mest extrema form kan det leda till allvarlig brottslighet, inklusive mord.¹

Nedan redovisas GAPF:s ställningstagande till *utvalda* delar. GAPF vill även betona att våra ställningstagande utgår från behovet av att stärka hedersvåldsutsatta barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Sammanfattade synpunkter

GAPF tillstyrker utredningens förslag och delar bedömning att de kommer att förbättra barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt bankonventionen. Det är av stor betydelse att inte bara erkänna att barn *innehar* rättigheter, utan också säkerställa att de faktiskt har möjlighet att *åtnjuta* dessa rättigheter i praktiken. GAPF instämmer med utredningens slutsatser om att det behövs ökade insatser för att utbilda barn om deras rättigheter och dess innebörd, samt förbättrade möjligheter för

¹ Se bl.a. prop. 2019/20:131 s. 24 och prop. 2021/22:138 s. 6 f. samt <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hbtq-och-heder/> (inhämtad: 2023-01-02).

barn att faktiskt kunna utöva sina rättigheter för att barnkonventionen ska få verklig effekt i samhället.

GAPF vill särskilt belysa det tydliga barnperspektivet i utredningen, där utsatta barns delaktighet haft en påtaglig inverkan på utredningens förslag, vilket bör bli en standard i framtida utredningar inom barnrättsområdet. Däremot anser GAPF att det är anmärkningsvärt att hedersvåldsutsatta barn och ungas röster inte inkluderats inom ramen för det arbetet som utredningen bedrivit för att föra dialog och lyssna in barns åsikter och erfarenheter. Det saknas resonemang och konsekvensanalys kring de barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och vilka anpassade åtgärder som behöver vidtas ytterligare för att tillgodose att utredningens förslag får genomslag för barn och unga som lever i en hederskontext.

GAPF vill särskilt lyfta fram och kommentera följande förslag som föreslås i utredningen:

- GAPF tillstyrker att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen (kap 7). Det är enligt GAPF:s mening principiellt viktigt för att barn i Sverige ska ges möjligheten att framföra sina klagomål till FN:s barnrättskommitté när deras rättigheter kränkts och de inte har fått upprättelse i hemlandet.
- GAPF tillstyrker att barn, oavsett ålder, ska få tillgång till ett offentligt biträde i mål eller ärenden om begränsningar av umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt LVU (kap 9.4.2). Samtidigt vill GAPF särskilt betona vikten av att det offentliga biträdet i hedersrelaterade ärenden har goda kunskaper och erfarenheter av hedersproblematiken. Detta bör vara ett krav i alla mål där ett offentligt biträde ska företräda hedersvåldsutsatta barn.
- GAPF tillstyrker att barn som fyllt 15 år ska ha rätt till offentligt biträde *vid* och *inför* överklagande av beslut om särskilda befogenheter enligt 42 § LVU (kap. 9.4.3). Denna åtgärd är viktig för att öka rättssäkerheten på SIS särskilda ungdomshem, särskilt mot bakgrund av den kritik som framförts av tillsynsmyndigheter och andra aktörer som visar på att möjligheten till särskilda befogenheter missbrukats eller utnyttjats på ett sätt som saknar lagstöd.²
- GAPF tillstyrker förslaget att offentliga biträden även bör förordnas i ett tidigt stadium i en LVU-process samt att Socialnämndens ansvar förtydligas såvitt gäller att skyndsamt anmälda behov av eller överlämna ansökan om offentligt biträde (kap 9.4.4).
- GAPF tillstyrker förslaget rörande stärkt rätt för barn under 15 år att själva ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas i de mål och ärenden där offentligt biträde enligt LVU ska förordnas (kap 9.4.5). GAPF instämmer med utredningens bedömning att denna åtgärd är viktig mot bakgrund av att barn under 15 år idag i praktiken är beroende av att vårdnadshavare för barnets talan i ett initialt skede i processen, vilket i sin tur begränsar barns möjligheter att utkräva sina rättigheter.
- GAPF tillstyrker förslaget att barn under 15 år ska få stärkt rätt att komma till tals och överklaga beslut om placeringar samt beslut om särskilda befogenheter enligt LVU (kap 9.4.6). GAPF tillstyrker även förslaget att barn ska kunna förordnas ett offentligt biträde

redan under ärendets handläggning i socialnämnden, och inte som idag först vid ett överklagande. Som ovan nämnt är det dock viktigt att det offentliga biträdet som förordnas för hedersvåldsutsatta barn som blivit föremål för LVU-åtgärder, har kunskap och erfarenhet av hedersrelaterade ärenden.

- GAPF tillstyrker förslaget att information till barn ska anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar samt att den som lämnar informationen, i den utsträckning det är möjligt, ska försäkra sig om att den unge har förstått informationen (kap 9.4.10). GAPF ser således positivt på att detta tydligare ska framgå av LPT, LSS, LVU och socialtjänstlagen.
- GAPF tillstyrker förslaget att placering av ett barn med stöd av socialtjänstlagen måste föregås av ett formellt och överklagbart beslut (kap 9.4.11). Det är enligt GAPF:s mening viktigt att barn har möjlighet att överklaga placeringsbeslut, inte minst i de fall barn blivit omplacerade från trygga familjehem. GAPF har dessvärre bred erfarenhet av ärenden där hedersvåldsutsatta barn blivit omplacerade från trygga familjehem, vilket har hindrat barns rätt till kontinuitet, stabilitet och trygghet som är avgörande för dessa barn ska kunna bearbeta det trauman de utsatts för.³ Det finns exempel där barn har omplacerats till släktingar eller andra personer i deras närhet som upprätthåller hedersnormer, vilket har medfört att barnet återigen har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Det är således viktigt att barn och unga har möjlighet att överklaga placeringsbeslut, samt att ett offentligt biträde förordnas som kan föra barnets talan. GAPF instämmer därmed även med utredningens förslag rörande att barn, som är föremål för beslut om placering enligt socialtjänstlagen, ska få tillgång till offentligt biträde (kap 9.4.12).
- GAPF tillstyrker förslaget att barn under 15 år ges stärkt rätt att bli hörda i domstol i mål enligt LPT, LVU och socialtjänstlagen (kap 9.5.8). Detta förslag är enligt GAPF:s mening viktigt för att stärka yngre barns rätt att komma till tals och få sin röst hörd.
- GAPF tillstyrker utredningens bedömning att ytterligare utredning bör vidtas rörande barns möjlighet att få en starkare processuell ställning och tilldelas ett eget juridiskt ombud i mål om vårdnad, boende och umgänge (kap 10.2.8). GAPF kan inte nog betona vikten av att hedersvåldsutsatta barn får tillgång till ett eget juridiskt ombud i sådana mål, eftersom det i hedersrelaterade ärenden finnas starka skäl som talar för att barnets vårdnadshavare inte kan bevaka barnets intresse. Av samma skäl tillstyrker GAPF utredningens förslag rörande att möjligheterna att förordna en tillfällig företrädare för barn vid intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare bör utredas närmare (kap 11.2.6).
- GAPF tillstyrker förslaget rörande förbättrat skydd för barn i vissa situationer i migrationsprocessen (kap 10.4.5). GAPF ser positivt på förslaget att barn ska tillförordnas ett offentligt biträde i migrationsprocessen som inte samtidigt företräder barnets vårdnadshavare. Detta är särskilt viktigt i hedersrelaterade ärenden eftersom det då finns intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare.
- GAPF ställer sig positivt till de förslagen givits rörande tillgänglighet, vägledning, information med mera för att barn ska få kunskap om sina rättigheter och hur dessa kan

³ Vikten av kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn har även särskilt belyst i den statliga utredningen *Tryggare hem för barn* (SOU 2022:71).

tillvaratas (se bland annat kap 11.4.4 och kap 11.5.4). GAPF vill dock betona vikten av att informationen når barn på de plattformar de ofta besöker, inte minst i skolan. Däremot saknar GAPF en skrivelse om civilsamhällets roll inom ramen för informationssatsningarna, särskilt mot bakgrund av att utsatta barn ofta söker sig till civilsamhälleliga organisationer.

- GAPF tillstyrker att staten ska bidra till etablering av barnrättsbyråer (kap 12). GAPF saknar dock en skrivelse om att det även bör etableras barnrättsbyråer som är specialiserad på hedersrelaterat våld och förtryck.

Nedan framgår GAPF:s detaljsynpunkter avseende *utvalda* delar i utredningen.

3. Barn och ungas åsikter och erfarenheter

Som ovan nämnts välkomnar GAPF det tydliga barnperspektivet i utredningen, där barns delaktighet haft en påtaglig inverkan på utredningens slutsatser och förslag. Genom att prioritera barns delaktighet och åsikter i utformningen av förslag för att stärka barns rättigheter efterlevs principerna i artikel 12 i barnkonventionen. Detta bör enligt GAPF:s mening bli en standard i framtida utredningar inom barnrättsområdet.

GAPF anser dock att det är anmärkningsvärt att hedersvåldsutsatta barn och ungas åsikter och erfarenheter inte inkluderats inom ramen för det arbetet som utredningen bedrivit för att föra dialog och lyssna in barns perspektiv. Barn som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck bör betraktas som en särskilt prioriterad målgrupp och ges förstärkta möjligheter att åtnjuta sina rättigheter enligt barnkonventionen. Detta mot bakgrund av att hedersvåldsutsatta barn saknar tillräckligt stöd från vuxna i sin närhet och omgivning, då familjen och släkten, men även bekanta i barnets omgivning, utgör stor fara för barnet. Dessa barn är även särskilt utsatta då stödet och skyddet från samhällets ofta brister, då myndigheter inte haft kunskap eller förståelse för den hotbild hedersvåldsutsatt barn lever under.

En betydande andel av de barn GAPF kommit i kontakt med via stödverksamheten uppger att de saknar förtroende för offentliga aktörer. Det beror bland annat på barnens egna erfarenheter, att de blivit bemötta med stor okunskap och oförståelse från myndigheter om deras hemförhållanden och utsatthet. I många fall har socialtjänsten avsevärt brustit i sina risk-, hot- och skyddsbedömningar, vilket har förvärrat hotbilden mot barnet. Denna problembild är särskilt framträdande i fråga om barn och unga som utsatts för hedersrelaterade bortföranden. I ett flertal fall GAPF varit involverad i har socialtjänsten redan vid förhandsbedömningen, efter att en orosanmälan inkommit, involverat barnets vårdnadshavare före adekvata risk-, hot- och skyddsbedömningar vidtagits. Detta har lett till att barnet blivit bortförd ur landet för att familjen vill undvika myndighetsingripanden. Socialtjänsten ska dock endast initiera ett möte med barnet och vårdnadshavarna om det med hänsyn till *barnets bästa* är lämpligt, se 14 kap. 1 a § socialtjänstlagen. Att hedersrelaterade ärenden omfattas av undantaget om *barnets bästa* uttrycks dock inte explicit av lagtext utan i lagens förarbeten.⁴ På samma sätt har socialtjänsten även möjlighet att inte genast informera vårdnadshavare i de fall en utredning inletts, om särskilda skäl föreligger som talar emot att vårdnadshavare ska informeras, se 11 kap. 2 § st 3 socialtjänstlagen. Hedersrelaterade ärenden anses utgöra särskilda skäl, eftersom sådan information kan riskera att barnet exempelvis förs utomlands i syfte att giftas bort.⁵ Att föräldrar för barn utomlands i syfte att undvika myndighetsbeslut eller nära förestående

⁴ Prop. 2012/13:10 s. 61 f. och s. 136.

⁵ Prop. 2012/13:10 s. 61 f. och s. 136.

myndighetsbeslut, framkommer även av Jämställdhetsmyndighetens rapport *Bortförda barn och unga*. I rapporten betonas att en majoritet av de som blivit bortförda redan var kända av myndigheter sedan tidigare som brustit i sina hot- och riskbedömningar då adekvata stöd- och skyddsinsatser uteblivit.⁶

Skyddet för hedersvåldsutsatta barn är således i praktiken många gånger beroende av myndighetspersoners kunskaper och erfarenheter av hedersrelaterade ärenden och förmåga att vidta adekvata risk- och skyddsbedömningar. Detta utgör en central förut-sättning för att barn ska kunna utkräva sina rättigheter. I utredningen saknas dock resonemang och en analys av konsekvenserna för barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, samt vilka ytterligare anpassade åtgärder som behövs för att säkerställa att utredningens förslag får genomslag för hedersvåldsutsatta barn. I de fall utredningen hade lyssnat in hedersvåldsutsatta barn och ungas erfarenheter, samt organisationer som jobbar specifikt med hedersfrågan, hade dock dessa brister kunnat åtgärdats.

Nedan framkommer även andra exempel på avsaknaden av ett hedersperspektiv i utredningen, se bland annat avsnittet rörande barns rätt till offentligt biträde i mål rörande umgängesbegränsningar med mera (se avsnitt 9.4.2) och avsnittet rörande inrättandet av barnrättsbyråer (se avsnitt 12).

7. Analys av och ställningstagande till frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet

GAPF tillstyrker utredningens förslag rörande att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. En ratificering av tilläggsprotokollet är principiellt viktig för att ge barn möjligheten att framföra sina klagomål till FN:s barnrättskommitté när deras rättigheter kränkts och de inte har fått upprättelse i hemlandet. Det utgör en yttersta garant för att barn ska få sina rättighetskränkningar prövade. GAPF ser även särskilt positivt på att en prövning av klagomål i barnrättskommittén kan få till följd att eventuella brister i svensk nationell klagomålsordning på olika rättsområden synliggörs, som kan föranleda att svensk lagstiftar vidtar åtgärder för att säkerställa tillräckliga och effektiva rättsmedel på rättsområden som rör barn.

För att ratificeringen av tilläggsprotokollet ska få effekt i praktiken är det dock viktigt att resurser tillsätts för att öka barns kunskaper om när och var en framställan om klagomål kan göras till barnrättskommittén. GAPF ser därför positivt på att Barnombudsmannen får i uppdrag att följa utvecklingen av tillämpning av tilläggsprotokollet och mandat att föreslå åtgärder för en bättre implementering av protokollet.⁷ Däremot anser GAPF att det inte är tillräckligt myndigheter får i uppdrag att ta fram samlad information på sina webbplatser om barns rättigheter och klagomöjligheter, eftersom barn inte alltid vet att de varit med om en rättighetskränkning. Det innebär i sin tur att barn inte söker sig till myndigheters webbsidor för att få information om hur de kan gå till väga om deras rättigheter blivit kränkta. Information om barns fri- och rättigheter och möjligheter att få sina rättighetskränkningar prövade bör därför nå barn via de plattformar barn ofta besöker eller vänder sig till, inte minst via skolan eller civilsamhälleliga organisationer som tydligt profilerat sig på barns rättigheter. Av de förslag som utredningen tagit fram rörande informationssatsningar adresseras dock inte civilsamhällets roll, vilket GAPF vill se ändring på. Detta mot bakgrund av att det just är organisationer inom civilsamhället som barn ofta vänder sig till när de blivit svikna av statliga myndigheter, kommuner och regioner.

⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Bortförda barn och unga*, s. 5 f.

⁷ Se avsnitt 7.4 i SOU 2023:40.

Som tidigare nämnt är ratificeringen av tilläggsprotokollet *principiellt* viktigt för att barn ska ha möjlighet att framföra sina klagomål om rättighetskränkningar till FN:s barnrättskommitté. Samtidigt är det dock viktigt att barn och unga inte får orealistiska förväntningar och förhoppningar på vad ett klagomål kan resultera i, inte minst på grund av de långa handläggningstiderna hos barnrättskommittén. I ljuset av detta har således övriga förslag som ges i utredningen, för att stärka barns rätt att klaga och utkräva sina rättigheter enligt den nationella lagstiftningen, en betydligt större och direkt inverkan på barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

9.4.2 Rätt till offentligt biträde för barn i mål om umgängesbegränsningar med mera

GAPF tillstyrker utredningens förslag rörande att ett offentligt biträde ska förordnas för barn, oavsett ålder, i mål eller ärenden om begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt LVU. Samtidigt vill GAPF betona att det är av särskild vikt att det offentliga biträdet som förordnas i hedersrelaterade ärenden har särskilda kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck.

Barnets egna uppfattning rörande begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort är inte alltid densamma som det offentliga biträdets bedömning om vad som är barnets bästa. Därför är det viktigt att det offentliga biträdet kan föra fram argument som tydliggör varför biträdets inställning skiljer sig från barnets. Barn i en hederskontext riskerar att utsättas för stor press av sin familj och släkt.⁸ Det är därför viktigt att det offentliga biträdet har förståelse för att hedersvåldsutsatta barns inställning till umgängesbegränsningar och/eller hemlighållande av vistelseort kan ha blivit påverkad av påtryckningar från familj, släkt och/eller landsmän. Dessa barn kan vara rädda för vilka repressalier de kan utsättas för om de går emot familjens vilja, men de kan också känna stor saknad efter sina anhöriga – vilket kan vara fallet om barnet inte fått tillräckligt med stöd vid en placering. Mot bakgrund av den lojalitetskonflikt barnet befinner sig är det därför viktigt att det offentliga biträdet har erfarenhet och förståelse för hedersvåldsutsatta barns särskilda utsatthet, vilket blir avgörande för att kunna göra en adekvat bedömning om vad som är det bästa för barnet.

De barn som bryter sig loss från en hedersförtryckande familj har särskilda skydds- och stödbehov som ofta sträcker sig över en livstid. I dessa fall är därför de rättsliga verktygen rörande begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort, se 14 § LVU, viktiga för att skydda barnet från sina förövare. Det är således viktigt att det offentliga biträdet har kunskaper och erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck, för att kunna ta ställning till vad som är det bästa för barnet. GAPF anser dock inte att detta krav enbart ska gälla i dessa mål, utan i alla hedersrelaterade mål och ärenden där barn har rätt till ett offentligt biträde.

9.4.11 Placering av ett barn med stöd av socialtjänstlagen måste föregås av ett formellt och överklagbart beslut

GAPF ser positivt på detta förslag som tydliggör att barn har rätt att överklaga placeringsbeslut, även när det gäller frivilliga placeringar med stöd av socialtjänstlagen. Denna överklaganderätt är avgörande för att säkerställa skyddet av barnets rättigheter och för att säkerställa att placeringsbeslutet är förenligt med principen om barnets bästa. Det är särskilt relevant när det gäller beslut om omplacering för barn som trivs i sina familjehem, vilket framgår tydligt i fallet "Amin" som beskrivs i utredningen.⁹ GAPF har också erfarenhet av ärenden där hedersvåldsutsatta barn blivit omplacerade från trygga familjehem, vilket har hindrat barns rätt till kontinuitet, stabilitet och trygghet som är avgörande för att barn ska kunna bearbeta det trauman de utsatts för. GAPF har

⁸ Se exempelvis prop. 2021/22:128 s. 13.

⁹ SOU 2023:40 s. 339.

erfarenhet av ärenden för barn blivit omplacerade till släktingar eller andra personer i barnets närhet som upprätthåller hedersnormer, vilket återigen medfört att barnet har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. I hedersrelaterade ärenden är det inte förenligt med barnets bästa att barnet placeras hos släktingar eller andra personer i barnets närhet som kan utgöra fara för barnet. Det är således viktigt att barn och unga har möjlighet att överklaga placeringsbeslut.

9.4.12 Offentligt biträde i vissa situationer för barn som är föremål för beslut om placering enligt socialtjänstlagen

GAPF tillstyrker utredningens förslag, att i mål om ärenden om placering enligt socialtjänstlagen, ska offentligt biträde förordnas för de barn som åtgärden avser om barnet motsätter sig åtgärden och ett offentligt biträde måste förordnas för att ärendet ska bli utrett eller i övrigt för att barnets intresse ska tillgodoses. Vidare ser GAPF positivt på förslaget att den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn som inte har fyllt 15 år är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

GAPF instämmer med den problembild som utredningen beskriver rörande att barn som placerats utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen många gånger kan ha upplevt minst lika allvarliga missförhållanden i hemmet som barn som blir föremål för tvångsvård med stöd av LVU. Det innebär, som utredningen påpekar, att det på samma sätt som i en LVU-process kan förekomma allvarliga meningsmotsättningar och intressekonflikter även mellan barn och vårdnadshavare vid så kallade ”frivilliga placeringar” med stöd av socialtjänstlagen. Enligt gällande rätt saknas dock idag möjlighet att förordna en separat ställföreträdare i ärenden och mål om placeringar enligt socialtjänsten, vilket slår särskilt hårt mot barn under 15 år vars samtycke inte krävs för frivilliga placeringar. GAPF vill därför understryka vikten av att dessa barn får tillgång till en företrädare som agerar i vårdnadshavares ställe i det aktuella ärendet. Det är särskilt viktigt i hedersrelaterade ärenden, i de fall exempelvis föräldrar samtycker till frivilliga placeringar hos en nära anhörig. Som tidigare nämnt kan detta vara skadligt för barn som lever i en hedersmiljö, eftersom anhöriga också kan upprätthålla hedersrelaterade normer och värderingar. I dessa fall blir det avgörande att barnets företrädare har särskilda kunskaper och erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck.

10.4.5 Migrationsprocessen – överväganden och förslag

GAPF tillstyrker utredningens förslag att ”offentligt biträde, som inte samtidigt biträder vårdnadshavaren, ska förordnas för barn som har ansökt om uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande eller om ny prövning har beviljats barnet, om barnet bereds vård med stöd av 2 § LVU eller om det annars behövs för att ärendet ska bli utrett för att barnets intresse ska tillgodoses.” Vidare ser GAPF positivt på att den som enligt utlänningslagen förordnas som offentligt biträde för ett barn som samtidigt vårdas med stöd av 2 § LVU föreslås att även bli barnets ställföreträdare i migrationsprocessen.

Dessa åtgärder är av särskild betydelse rörande barn som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck av sina vårdnadshavare, eftersom det då finns intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare. Det är således viktigt att barn får tillgång till ett offentligt biträde som endast företräder barnets intressen, då barnets skyddsbehov kan vara direkt hänförlig till medsökande föräldrar eller barnspecifika skyddsgrunder som barnäktenskap, könsstympning eller andra former av hedersbrott. Det är även viktigt, som utredning föreslår, att barn i samband med vissa ansökningar om uppehållstillstånd med mera, får relevant information om migrationsprocessen samt att barns rätt att komma till tals i migrationsprocessen.

11. Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter - övergripande förslag som rör tillgänglighet, vägledning, information med mera

GAPF ställer sig positivt till förslagen som givits rörande tillgänglighet, vägledning, information med mera för att barn ska få kunskap om sina rättigheter och hur dessa kan tillvaratas (se bland annat kap 11.4.4 och kap 11.5.4 i SOU 2023:40). Detta är helt avgörande för att barn ska få kännedom om sina rättigheter och hur de kan gå till väga för att få sina rättighetskränkningar prövade. En viktig del i detta är som utredningen betonar att utveckla arbetet med att göra offentliga verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn. Därtill även arbetet med att ta fram en mer sammanhållen information på nationell nivå om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter samt utveckling av metodstöd för kommunala och regionala informationslotsar för barn.

Utredningen föreslår att Barnombudsmannen ska leda arbetet genom att exempelvis tillhandahålla information om barns klagomöjligheter inom olika områden samt utveckla och sprida ett metodstöd för kommuner och regioner, vilket GAPF ser positivt på. Samtidigt vill GAPF dock betona vikten av att informationen når barn på de plattformar de ofta besöker, inte minst i skolan. Det kan exempelvis som ovan nämnts inte anses tillräckligt att myndigheter tar fram information och vägledning på deras myndighetshemsidor, med tanke på att barn sällan rör sig på dessa plattformar.

GAPF saknar även en skrivelse om civilsamhällets roll rörande de förslagna informations-satsningarna, särskilt mot bakgrund av att utsatta barn ofta söker sig till civilsamhälleliga organisationer som arbetar för barns rättigheter. Civilsamhället kan även bidra med viktiga synpunkter rörande deras arbete med att nå ut till barn och unga med information om deras fri- och rättigheter och vart man kan söka stöd i de fall barnets rättigheter blir kränkta.

12. Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

GAPF tillstyrker utredningens förslag om en statlig finansiering av oberoende barnombud inom civilsamhälleliga organisationer. Genom att införa barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud skapas förutsättningar för barn att få relevant information och individuell stöd och hjälp från organisationer som är oberoende från stat, region eller kommun. GAPF vill särskilt betona vikten av att dessa barnombud bedrivs av civilsamhälleliga organisationer, som är specialiserade på barnrättsfrågor. Detta mot bakgrund av att utsatta barn ofta vänder sig till civilsamhälleliga organisationer och inte offentliga aktörer, eftersom dessa barn ofta saknar förtroende för statliga myndigheter, regioner och kommuner som inte tagit barnets utsatthet på allvar. GAPF har exempelvis mött många hedersvåldsutsatta barn som vittnar om att myndigheter inte lyssnat på deras oro, vilket i sin tur inneburit att barn inte fått den hjälp de behöver eller sina rättigheter tillgodosedda.

Barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är särskilt utsatta, då de blir utsatta för allvarliga formerna av våld, kontroll och hot av inte bara sina egna familjemedlemmar, utan även andra släktingar och bekanta som är bärare av hedersnormer. Dessa barn blir också ofta svikna av samhället. De barn som sökt stöd och hjälp via GAPF:s stödverksamhet vittnar om att myndigheter bemött dem med stor oförståelse av deras utsatthet och att den ”hjälp” som erbjudits många gånger förvärrat situationen. De vittnar även om att de oftast slussats runt mellan olika myndigheters ansvarsområden som inte försett barnet med adekvata stöd- och skyddsinsatser, vilket skapat en känsla av övergivenhet och ensamhet hos barnet. GAPF har exempelvis erfarenhet av fall där barn tydligt berättat för socialtjänsten om deras oro för att bli bortförda utomlands mot sin vilja, men där socialtjänsten i stället tvingat barnet att kompromissa med sina föräldrar/vårdnadshavare – det vill

säga förövarna. Tyvärr är det ofta resultatet av det familjearbete som bedrivs inom socialtjänsten, som innebär att ”konflikter” mellan barnet och dess föräldrar ska lösas genom medling och dialog.¹⁰ Detta har bland annat inneburit att hedersvåldsutsatta barn blivit bortförda utomlands mot sin vilja.¹¹ Många av de barn som sökt hjälp via GAPF:s stödverksamhet vittnar även om att de inte förrän de kommit i kontakt med GAPF, som förstått deras utsatthet, fått den hjälp och stöd de varit i behov av. Mot bakgrund av detta anser GAPF att det bör införas särskilda banrättsbyråer med specialistkompetens om hedersrelaterat våld och förtryck, eftersom de kan bidra till att hedersvåldsutsatta barn får adekvat och skraddarsydd hjälp och stöd för att kunna åtnjuta sina rättigheter. Det betonades även redan i *Barnrättighetsutredningen* (SOU 2016:19) att hedersvåldsutsatta barn särskilt tillhör den målgrupp som bör bli föremål för barnombud.¹²

Ärendets beredning

Karin Gyllander

Jurist

Riksorganisationen GAPF – Glöm Aldrig Pela och Fadime

Sara Mohammad

Ordförande och verksamhetschef

Riksorganisationen GAPF – Glöm Aldrig Pela och Fadime

¹⁰ Schlytter, A, Linell, H (2008) *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext – en studie av omhändertagna flickor*. FoU Nordväst, Forskningsrapport 2008:2, s. 12.

¹¹ Se exempelvis Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Bortförda barn och unga*. I denna rapport framkommer att en majoritet av de som blivit bortförda redan var kända av myndigheter och att socialtjänsten ofta erbjudit olika typer av öppenvårdsinsatser som inte gett adekvat skydd och stöd till det utsatta barnet, se s. 42 i rapporten.

¹² SOU 2016:19 s. 340.